

Z I D O V S K A M I S A O " P O S L I J E "
JEANNE HERSCH:FILOZOFIJA U SLUZBI COVJEKA

S I F R A :
TRANSCENDENTNOST I IMANENTNOST

Zagreb, 10.10.1990.

Pristup filozofskoj misli Jeanne HERSCH zasnovala sam na pretpostavki da je židovska misao prisutna i živa izvan dvaju žarišta, Izraela i SAD. U čemu se "židovska misao" "poslije" razlikuje od one "prije"(tu je distinkciju, koliko je meni poznato, uveo Elie Wiesel)- drugim riječima: da li je diskontinuitet povijesti evropskog židovstva nezaobilazan čimbenik "židovske egzistencije" odnosno postoje li uopće još tragovi onog što je povezivalo "židovske misli" u Evropi :duha trajnog izazova, koji podsjeća na lomljivosti čovjekove egzistencije?¹

I: BIOGRAFIJA

JEANNE HERSCH po vlastitoj izjavi "profesorica filozofije, ne filozof"²(da li je ta razlika opravdana ili ne, valja vidjeti iz prikaza njezine misli), kći je poljskih Židova iz onog dijela Poljske koji je prije Prvog svjetskog rata bio pripojem Ruskom carstvu. Njezini su roditelji početkom ovog stoljeća došli u Švicarsku kako bi mogli studirati i živjeti u slobodnoj i demokratskoj zemlji, daleko od progona Židova koji su dolazili podjednako sa strane poljskih antisemita kao i carske tajne policije.

Otac, kasniji profesor demografske statistike na Sveučilištu u Žerevi, bio je sve do emigracije aktivan u "Savezu"³, socijalističkoj organizaciji laicističke i internacionalističke židovske tradicije. Članovi "Saveza" zastupali su areligioznu predodžbu židovske kulture, ali sa duboko promišljenom židovskom etikom. Većinom su bili marksisti, no rijetko koji je svoje marksističko opredjeljenje zasnivao na filozofsko-metodološkim temeljima. Marksizam je za njih bio socijalna i ekonomska doktrina za analizu životnih uvjeta poljskih i ruskih Židova. Shodno tome u političkom su smislu bili izraziti protivnici komunizma, naročito boljševizma.

Cilj "Saveza" nije bila politička revolucija i pobjeda radničke klase, čak ni utopija društvenog (klasnog) poretka, nego pojedinac, kojeg treba izvesti na put oslobodjenja.

Zbog te iste individualističke i humanističke motivacije članovi su "Saveza" bili i protivnici cionizma. "Savez" mu je zamjerio zavaravanje i ekonomsko iskorištavanje ionako siromašnog židovskog življa u ime "mesijanske utopije" snova o "Erez Izraelu", tada malom otoku okruženom morem neprijateljskih arapskih susjeda, osudjenom na trajni rat i borbu za opstanak.

"Anticionistički iz ljubavi prema židovstvu, antiboljševistički u interesu radničke klase i ruskog naroda"- tako Jeanne Hersch opisuje djelovanje "Saveza"⁴ čiji su tragovi zatrti u "Shoa". Vlastito opredjeljenje za ideale "Saveza" motivira je da i danas ostatke židovske egzistencije u dijaspori podupire svim sredstvima što su joj na raspolaganju na njezinom položaju kao sveučilišnoj profesoricu čiji se glas čuje i uvažava diljem Evrope, ali i u Novom svijetu.

"Židovska svijest" u roditeljskom je domu bila obilježena iskustvima poljskog antisemitizma, koji je u oba roditelja ostavio duboke tragove. Neppovjerljivi prema svim desničarskim strankama, oni osjećaju sklonost prema socijalizmu i podupiru poljske i ruske socijaliste u švicarskom egzilu i u samoj Poljskoj. Jeanne Hersch će za sebe reći da je bila socijalistkinja od rođenja, isto tako kao što je rođena Židovka.

Jeanne je upoznala zemlju roditeljskog porijekla, ovladala je i poljskim jezikom, ali se ona sama, rođena u Švicarskoj (1910.g.) osjećala švicarskom građankom sa francuskim kao "materinjim" jezikom. "Jidiš" je naučila tek posredno, putem njemačkog jezika.

Sudbinsko zajedništvo s Poljskom i sa židovstvom, etički imperativ da iz solidarnosti ostane vjerna židovstvu- to je njezin stav prema vlastitom podrijetlu. Na taj je stav više utjecao otac negoli majka, jer je ona nastojala odgojiti svu svoju djecu (njih četvero) da

se csjećaju odanim gradjanima Svicarske,da im usadi osobenu demokratsku i individualističku svijest švicarske državne tradicije. Demokracija, izražena svijest za slobodarskim duhom koji prožima povijest te zemlje,te socijalna pravda - to je ono što je ponukalo roditelje da nakon pada Ruskog carstva i pobjede Oktobarske revolucije, a uratoč žarkoj želji da se vrate u domovinu,ostanu u egzilu kada je konačnu pobjedu u Rusiji odnijela boljševistička stranka.

Sloboda postaje jednim od središnjih pojmova u filozofskoj, pedagoškoj i političkoj misli Jeanne Hersch,jednako kao istina i transcendencia, bezgranična otvorenost ljudske egzistencije,koja svoj vrijednosni sustav ne veže uz imanentni,iskustveni svijet-ni u znanosti, a pogotovu ne u politici, jer ni jedan društveni poredak,uključivši demokracija,ne može svojatati čovjeka za svoje ciljeve.

Jeanne Hersch studira najprije književnost-francuski jezik i klasičnu filologiju u Ženevi, da bi se putem osnovnih pitanja znanosti približila filozofskim temeljima kako vlastite tako i znanosti uopće. "Bit ljudske egzistencije",pitanje je što je dovođi do Kantove transcendentalne filozofije posredstvom Karla JASPERSA i njegova egzistencijalnog pristupa. Ona studira kod Jaspersa u Heidelbergu 1931/32., zatim kod Martina HEIDEGGERA u Freiburgu 1932/1933.,ponukana željom da upozna Heideggera ne samo kao filozofa nego i kao glasnika nacionalsocijalističke ideologije.⁵

Život u nacionalsocijalističkoj Njemačkoj ne može a da ne ostavi tragove na nju, koja je u roditeljskom domu doživljavala i u stanovitom smislu spoznavala "apstraktno židovstvo". U Freiburgu se sučeljava sa "dijasporom" i "egzilom" u najdubljem smislu što ga ti pojmovi imaju u životu Židova

Ona je jedan od malobrojnih studenata židovskog podrijetla

na njemačkom sveučilištu, i to samo zato što je ona strana državljanka; na njih se naime nije odnosila odredba donešena odmah po dolasku nacionalsocijalista na vlast, a prema kojoj je židovskim studentima bio zabranjen studij. Jeanne Hersch doživljava "preokret" u odnosu prema dosadašnjim prijateljima i kolegama, ali ona postaje svjedokom postojanja i "druge Njemačke", Njemačke otpora ili tihe unutarnje emigracije. Njemačka za nju postaje paradigmatičnim slučajem funkcioniranja totalitarističke države. Spoznaje i iskustva o čovjeku u totalitarizmu, obradila je mnogo kasnije - 1965. godine - u raspravi "Die Ideologien und die Wirklichkeit" ("Ideologije i stvarnost")⁶; ona vodi raspravu sljevičarskim intelektualcima iz St. Germain du Près, koji kokektiraju sa sovjetskim komunizmom hruščovljevog "izdanja" (među njima se imenice spominju Sartre i de Beauvoir!).

Zivot u nacionalsocijalističkoj Njemačkoj i studij u Heideggerovim seminarima za nju znači i egzistencijalno iskustvo "židovstva u dijaspori", u svijetu koji je sa kršćanskom kulturom upijao specifični, kršćanski antisemitizam; "Židov" je utjelovljeno provokativno strano i zastrašujuće: Heidegger u svom seminaru o "Bitku i vremenu" govori o "Seinsvergessenheit" ("otudjenje od bitka" zapadnog čovjeka, i Jeanne Hersch osjeća da je Židov taj, koji je, ne samo u očima antisemita, inkarnacija i prototip, dok Heidegger nastavlja kako je to otudjenje od bitka prevladano utjelovljenjem nacističke države. "Fizički jedva podnošljiv osjećaj, kao da sam sama protiv cjelokupnog čovječanstva"⁷ Doživljava "Grundbefindlichkeit" (opstojnost) onoga što znači "biti Židov" zastrašuje je i privlači na neki način, osujećuje je da smjesta napusti Njemačku, unatoč zabrinutim pozivima reditelja.

Tek na kraju ljetnog semestra 1933. ona se vratila u Švicarsku da bi okončala studije i zaposlila se u "Ecole Internationale"

u Zenevi kao profesorica francuskog i latinskog jezika(kasnije i filozofske propedeutike/uvoda u filozofiju).

Ona "strastveno" prati i zanima se za bcrbu demokratske Spanjoljske protiv fašizma i totalitarističke ideologije, radi i pomaže u raznim udruženjima za prihvrat izbjeglica iz Njemačke. Ali što u toj situaciji znači "strastveno"?

Pridavala je prednost osobnom životu, prvim samostalnim filozofskim radovima, živeći u stanju "odsutnosti od događaja",⁸ sve izražajnije distance prema političkom razvitku čak i kada je buknuo rat, kada su počele deportacije i organizirano istrebljenje Židova i kada je uskoro i cjelokupna rodbina u Poljskoj i Rusiji nestala u logorima smrti. "To je nešto što danas ne mogu shvatiti niti oprostiti...imam osjećaj da sam promašila svoj susret sa poviješću", reći će o sebi.⁹

Narcizam? Solipsizam? -1942. izlazi njezina prva knjiga, "Exercice de composition", djelo koje je koncipirano kao roman, iako to po svojoj književnoj strukturi nije. Obradjena tema filozofske je naravi: "jedinstvo života", "da li je moguće postići cjelovitost" u prolaznosti, da li je moguće u povijesti i brzom mijenjanju događaja, osoba, stanja, naći nešto kao "crvenu nit"? U tim "vježabama" jedinstvo ona traži ne u filozofskom diskursu, nego u ljubavno-erotskim odnosima jedne jedine osobe, ali u različitim povijesnim razdobljima. Doživljaji su podjednako istiniti, ma koliko se razlikovale okolnosti. Ono što ih povezuje, to je "doživljavanje", estetski osjećaj, i estetika je element koji osobi "romana" (Jeanne Hersch? Ona nije demantirala tu pretpostavku¹⁰) jamči "jedinstvo života", nešto što transcendiraju slijed događaja, prolaznost trenutka, stapanje prošlosti i sadašnjosti sa budućnošću. Jeannin će otac primijetiti: "Pročitavši tu knjigu čini mi se da ni u jednom trenutku nisi mislila ni filozofski

niti politički."¹¹

"U najmanju je ruku čudno kako se može napisati takvo djelo u takvo vrijeme", komentira kasnije i sama autorica tu svoju iznenadjujuću otudjenost prema sudbini čovječanstva uopće i židovstva posebice.¹²

Ta se distanca odražava međjutim i u njezincj refleksiji o "susretu sa poviješću": izraz navodi na "estetsko samoostvarivanje" i narcističko samozrcaljenje; ali egzistencijalni značaj koji Jeanne Hersch pridodaje tom "susretu s poviješću", proizlazi iz njezinog pojmovanja "condition humaine" koje će ona razvijati iz Jaspersove transcendentnalne filozofije, vlastitog doživljavanja "biti Židov" i onoga što joj je podarilo njezino prijateljevanje s kršćansko-egzistencijalističkim filozofima Gabriel Marcel i Gaston Fessard. Fessard, filozof i isusovac sažeo je bit i značaj "Židova" za čovječanstvo" riječima: "Židov je jamac transcendencije", zato što on živi uronjen u tradiciju i povijest, i povijesnost njegove egzistencije ga dijeli od bitka, od cjelovitosti, tj. od apsolutnog ili od transcendencije. "Biti jamac transcendencije", podsjećati svijet stalno na transcendentnost", podsjećati ih na nepremostiv jaz između ljudske egzistencije i apsolutnog"- u tom je smislu Jeanne Hersch prihvatila "židovstvo" za sebe kao postulat, kojem želi udovoljiti kao čovjek i kao filozof.

FILOZOFSKA MISAO JEANNE HERSCH

Od 1956. godine je Jeanne HERSCH predstojnica katedre Sistematske filozofije na sveučilištu u Zenevi. Studij književnosti ju je doveo do osnovnih pitanja znanosti uopće, i dalje do osnova ljudske egzistencije:

"Sto je istina? Sto su preduvjeti za to da čovjek uopće razmišlja o istini, i kako se istina odnosi prema uvjetima egzistencije"¹³

Odgovor se nalazi već u samome upitu: od početka filozofije prisutno je pitanje, zašto postoji nešto, a ne ništa? Pitanje o onome što jest, o bitku, nije samo akademskog značaja, ono zadire u samosvijest svake jedinice.

Jeanne Hersch je isto tako uvjerenjena u to da čovjek nikada ne "obuhvaća" bitak, da čak ni onda kada se odriče svega - ne nihilistički, nego mistički"¹⁴(!) ne dostiže njegovu najveću moguću blizinu. Kod Karla Jasepera nailazi na egzistencijalno utemeljenje svake misli, što za nju predstavlja garanciju istine, jer joj se egzistencijalno razmišljanje čini neraskidivo povezanim sa etičkom dimenzijom. Iako je Martin Heidegger nezaobilazan za analizu egzistencije, Jeanne Hersch se ne smatra pristalicom njegove filozofije, stoga što on svoje razmišljanje nije povezao s vlastitim životom. Heideggerov "bitak" nije transcendentan, nego je nešto mitsko, i Jeanne Hersch smatra da on nikada nije pokušavao razjasniti "bit" bitka. Po njezinu je uvjerenju upravo taj nedostatak u Heideggerovom razmišljanju doveo do zlorabe njegove filozofije u nacionalsocijalizmu, do poistovjećivanja "bitka" s "njemačkim bićem" ("Deutsches Wesen"). Ona mu to zamjera utoliko više, što se sam Heidegger nikad nije ogradio niti ustao u obranu vlastite filozofije od te manipulacije.¹⁵

Karl Jaspers je svoj pojam "bitka" vrlo svjesno i opravdano nekada zamjenjivao pojmom "apsolutno"("Das Absolute"),ponekad i "Bogom"; do tovrnsne identifikacije Jeanne Hersch nikada nije ni htjela niti mogla slijediti svog učitelja. Ona izrekom želi i priznaje da je u tome "prava Židovka"¹⁶:"izbjegavati iskušenje da se Bog svodi na čovjekolike "tvorevine"."Bog" treba ostati ono što je neizrecivo i nedodirljivo, dok je transcendencija utkana u čovjekovu egzistenciju, dolazi do izraza u svim njegovim težnjama za sve većim, neobuhvatljivim, ali isto tako u svim zatajivama i neuspjesima; transcendencija je stoga potreba za domovinom i nemogućnost trajnog udomljenja u tom svijetu prolaznih vrednota, transcendencija prodire u vrnenitim i povijesnim prilikama,ona se "inkarnira"(Jeanne Hersch voli tu riječ zbog njezine izražajnosti; ona je svjesna da se služi kršćanskim pojmom "et incarnatus est ..."iz obrednog "vjerovanja"¹⁷).

Vjerna u tome svom učitelju Jasperu, Jeanne Hersch smatra da se takva filozofija kao "vjera" ili "filozofsko vjerovanje" (K.Jaspers) slaže sa konfesionalnom vjerom, ali na taj način što isključuje svaku ekskluzivnost naspram istine.Obredi se mogu razlikovati jednako kao i formulacije te spoznaje, one mogu biti protkane individualnošću vjernika, značajkama naroda ili životnog prostora, te povijesnog razdoblja. Stoviše,i Jeanne Hersch podjednako i Karl Jaspers vjeruju da različitost simbola za to neizrecivo, i šarolikost dogmi tek omogućuju interkonfesionalni razgovor.

Jeanne Hersch je prisutna u kršćansko-židovskom dijalogu,vjerna svom učitelju i vlastitom postulatu bezgranične otvorenosti- što je medjutim urodila, kako ona priznaje, zamjerkom da je indiferentna prema vlastitim tradicijama i židovskom porijeklu(zamjerkom koja potječe kako sa strane židova,tako i kršćana.

Jeanne Hersch se ogradjuje od takve kritike, braneći svoje zalaganje kao "borbu u ljubavi", kao pomoć i postulat naspram su-
govornika da svoju vjeru utemelji toliko duboko i u tolikoj je
mjeri podredi ljubavi za istinu da bi uvijek ostao otvoren
za "još ljepšu istinu druge strane."¹⁷ *al*

Priklanjajući se u svom razviku sve više ovoj (već spomenutoj)
Fessardovoj definiciji "židovstva" kao "čuvara" ili "jamca transcen-
dencije", ona se smatra instrumentom u službi čovjeka sa ciljem
da svijest za transcedenciju pokuša očuvati od zatiranja i
gašenja duha. Na taj način ona brani i čovjekovu težnju za
cjelovitost u onom smislu u kojem je ta težnja danas življa
i vitalnija nego tijekom povijesti do sada: u smislu stapanja
svih suprotnosti i proturječja kao "coincidencia oppositorum
(Nikolaus Cusanus). To "stapanje suprotnosti" označava puninu,
i predstavlja dodirnu točku sa "bitkom", sa istinskim, autentičnim
i iskonskim čovjekovim bićem.

Ako je ta težnja igdje i ikad ostvarena, ako se uopće može
govoriti o "zaokruženju" ljudske egzistencije i uspješnom ostva-
rivanju čovjekovih težnji, onda je to u umjetnosti, u umjetničkom
djelu, ukoliko je ono u sebi istinsko i skladno.

"Bitak" je prema tome povezan sa "formom", s "inkarniranjem" misli,
ideje i težnje. Stoga njezina filozofska disertacija obradjuje
odnos između "LEtre et la Forme"(1946.g.), i u tom kontekstu je
nezaobilazan odnos između oba pojma i "slobode".

"Sloboda" je također jedan od središnjih i karakterističnih
vrijednosti u djelu Jeanne Hersch. Za nju se ona zalaže ne samo
kao filozofski mislioc nego u svojim političkim raspravama, a
"sloboda", "slobodno razmišljanje", vodjen disciplinom forme i
sadržaja za nju je "bit filozofa"(odande ona dolazi do distink-
cije između "profesora filozofije" i "filozofa"). "Sloboda" je

neotudjiv preduvjet razvitka svih moralnih i intelektualnih sposobnosti, upravo ona čovjeka čini onim jedinstvenim bićem koje nije podređeno uzročno-posljedičnom sustavu, nego pozvano i motivirano za transcendenciju, za bezgraničnu otvorenost" prema onome što "otvara pogled" prema obzorju "apsolutnoga". "Otvorenost" ne zatvoreni sustav, "težnja"- to su sinonimi "bezgraničnosti", pojma kojim Jeanne Hersch opisuje "biće čovjek" ili "condition humaine".¹⁸

Kao profesorica filozofije ona te uvjete čovjekove egzistencija nastoji prenijeti svojim studentima odgajajući ih da u strogom intelektualnom poštenju razmišljaju filozofski, upućujući ih pri tome ne samo na vjernost prema filozofskoj tradiciji i njezinoj egzegzi, nego i na povezivanje filozofske refleksije s vlastitim životom. Filozofija nas ne oslobadja obveze odlučivanja o sebi, ali nam podaruje smjernice i točke na koje se treba odnositi naše odlučivanje. Na taj način filozofija nam pomaže da postanemo ono što jesmo, mi sami, da budemo autentični.¹⁹

Isto to i ništa drugo znači istina; ona je svjesni odnos prema vlastitoj egzistenciji, iz nje se djeluje i živi. Istina, i to ona metafizička, utkana je u egzistenciju kao apsolutnost i transcendentnos povijesnog bitka. Filozofija je stoga metafizička, ne može a da to nije- i kao takva je ta filozofija jedan od onih intelektualnih glasova koji su tijekom XX. stoljeća ustali u obranu metafizike i postojanja nečeg što se otima kulnim spoznavanjem. Glas protiv antimetafizike isto tako kao protiv ekskluzivnosti svijeta ideja.

JEANNE HERSCH: PEDAGOG I POLITICKI MISLIOC

Jeanne Hersch danas živi strogo dosljedna svojoj filozofiji iz doživljaja povijesti, kao diagnostičar sadašnjosti: njezina je filozofija, kako ona sama kaže, "tihi glas, ali unatoč tome prisutna kako na francuskom tako i na njemačkom govornom području, pa i u SAD. Tih je zato što ona malo piše i objavljuje, zato što su njezini napisi rasuti u raznoraznim časopisima najrazličitijih disciplina, pa teško dostupni. Za sebe kaže da je njezin medij govor, riječ na predavanjima i simpozijima o budućnosti Evrope i svijeta, o opasnostima koje ugrožavaju čovjeka kao jedinku i cijeli svijet. Ona je glas protiv filozofijskog smjera (pretežno prisutnog u Francuskoj) čije je ishodište "smrt subjekta", a domet difuzno i amorfnog koncipiran "kibernetički subjektivizam." Ustala je protiv toga još kao pedagog i učiteljica u srednjoj školi, svojim nastojanjima da protiv rastakanja tradicionalnih vrijednosti obitelji i autoriteta mladom čovjeku pruži sigurnost čvrstog, stabilnog mjesta u maloj, razrednoj zajednici, da bi mu prenijela pojam "povijesnog mjesta", spoznaju da je nužnost imati ne samo svoj položaj nego i svoj zadatak, svoje obaveze. Ona naglašava nužnost vođenja i usmjerenja, obvezu uključivanja samog sebe u zajednicu i mogućnost da se sačuva individualnost naspram slijepog "prilagodjavanja". Upozoravajući na nezaobilaznu čovječju potrebu da djelujući ostvari sebe, a time i svoju egzistenciju - pri čemu uvijek "zaglavi" u spoznaji da je u pozadini nešto još veće i neobuhvatljivije, ona ističe da nagrada tome ne može biti "sreća" što je može dati bezkritično prilagodjavanje normama društva ili "Paradise now", što očekuje i zahtijeva "Studentska revolucija. Riječ je o spoznajnom, misaonom i kreativnom činu, tijekom kojeg jedinka osjeća i zadovoljstvo ali i radikalno doživljava neostvarivost "cjelovitosti": Jeanne Hersch skida nimb svemogućeg čovjeku, osporava mu pravo na "apoteozu"

samog sebe, razobličuje mezijanstvo ideologija i komunizma^{ali} i zapadnog socijalizma. U iluziji da čovjek u povijesti može graditi nadtpovijesno i natljudsko djelo, Jeanne Hersch vidi i uzrok tome što je "narod pjesnika i mislilalac" podlegao barbarstvu totalitarizma, i bit svako je totalitarizma po njezinom uvjerenju, plod takve hiperkrize.²⁰ Ovo ne smijemo nikada zaboraviti, upozorava Jeanne Hersch ne samo Nijemce(povodom 40. godišnjice ustanka u Varšavskom getu").

Neshvaćanje takvog uvjerenja, nimalo ne iznenadjuje: upravo zato što Jeanne hersch toliko ističe potrebu, čak nužnost stvaranja, zajedništvo i bit šuživota u ljudskoj zajednici, zamjera joj se razmišljanje u kategorijama učinkovitosti, značajke kapitalizma, pa ju prema tome svrstavaju uz desničarske filozofe.

Takvo tumačenje nalazi stanovit oslonac ne samo u njezinoj pedagogiji, nego posebice u njezinoj " eurocentričnosti" Sve ono naime što je Evropa stvorila na području tehnike, znanosti, umjetnosti, Jeanne Hersch pripisuje težnji njezinih stanovnika da ne samo prihvate život i prilike kao takve(kao "inkarnirani bitak"), nego da preuzmu i odgovornost za ono što od čovjeka čini ljudsko biće. Evropljani su spremni na strogu disciplinu i odgovornost prema životu, a ta osobina nije u jednakoj mjeri prisutna u afrikanskim i azijatskim kulturama.²¹

U tom kontekstu jedinu iznimku želi priznati: a to je njezin odnos prema državi Izraelu. Prema ovoj zemlji ona primjenjuje podjednako stroga moralna mjerila kao prema svojoj domovini Švicarskoj, premda su motivacije u svakom slučaju različite: u slučaju Švicarske ona ima na pameti temelje švicarske države- slobodu, poštovanje osobnosti svakog pojedinca, te uvažavanje i prava manjina, upravo stoga što je svaki čovjek jedinka za sebe. Prema njezinim shvaćanjima se tolerancija od strane države očituje u tome da ona ne iziskuje

potpunu lojalnost nego ostavlja prostor i za oprečne opcije jedinke, tako da i u tom pogledu Švicarska za nju predstavlja evropski model.

Iste vrijednosti nalazi jedino još u Izraelu, premda su racionalni stavovi isto toliko ambivalentni kao njezini osjećaji. I jedni i drugi su se promijenili nakon iskustva nacionalsocijalizma. Ona, pitomka pripadnika odnosno simpatizera socijalističkog židovskog "Saveza" i protivnica cionizma u mladosti, sada priznaje legitimitet toj državi kao utočištu progonjenih. Medjutim, država koja se temeljila na solidarnosti i identičnosti sudbina njezinih gradjana, trebala bi dopustiti da se ne mjeri samo po svom geopolitičkom položaju i opasnostima koje joj prijete zbog agresivne politike susjeda. Vrijednosti na kojima je zasnovana ova država zadiru u onaj prostor koji je obilježen slobodom, osnošću jedinke i demokracijom zajedništva. One per se ne proizlaze iz svjetovnih institucija, nego su transcendentne, pa je transcendencia mjerilo i načelo osnutka kao što bi trebala biti i ideja vodilja u borbi za opstanak.

Ali to su razmišljanja o Izraelu kao državi; u strogoj dosljednosti svog pojma transcencije Jeanne Hersch pita sebe da li narod koji sačinjava tu državu, taj jamac transcencije, nije zapravo element koji negira legitimitet postojanja države "Izrael": "Židov" je čuvar protiv pokušaja da se egzistencija svede na imanentnost, i dosljedno tome je postojanje države zapravo nešto što se protivi i proturječi toj osnovi židovske tradicije. Ona osporava biblijsko pravo židovskog naroda na svoju državu, kao što osporava i mogućnost da ce se židovski narod ikada stopiti sa ovom državom.²² Njezina kritika ima veći domet nego zastranjivanja izraelske politike i "teokratskog režima", koji je za nju neprihvatljiv zbog netolerancije: iako se njoj prigovara indiferentnost prema vlastitom "židovstvu", ima i kritike zbog tog osporavanja legitimiteta, u kojemu se ona slaže sa najortodoksnijim krugovima u samom Izraelu.²³

Jeanne Hersch nije nikada bila zabrinuta za reakcije, niti se ustezala javno zastupati mišljenja koja se sukobljavaju sa javnom mišljenom bilo svoje zemlje, bilo intelektualaca Zapada. Ona ponajprije ostaje vjerna

svojoj filozofiji, u kojoj je poštovanje istine odlučujući čimbenik, dakle ono što sama podrazumijeva pod "Condition humaine". U tom smislu ona nikada ne nijeće svoje Židovsko porijeklo, čija tradicija obilježava i usmjerava tijekom njezina razmišljanja. Vjernost prema vlastitom porijeklu je etički imperativ i osnov njezine vlastite egzistencije.

- - - -

- BIBLIOGRAFSKI PODACI

- 1."Das Judentum lebt-Ich bin ihm begegnet.Erfahrungen von Christen."
Izdavač:Rudolf WALTER.Stuttgart 1985,
uvod.
- 2.Gabrielle i Alfred DUFOUR."Eclairer l'obscur";Lausanne 1986(njemačko
izdanje: "Schwierige Freiheit.Gespräche mit Jeanne Hersch."München
1990.str.8 i passim
- 3.o "Savezu" je ona progovorila kad god je netko upitao što joj
znači "Židovstvo"- njezin prilog o tome objavljen u antologiji
"Mein Judentum".Stuttgart 1978, str. 36-46.- Takodjer u svom
napisanom predavanju "Die Vergangenheit mahnt".Izdanje: Friedrich-
Ebert-Stiftung."Warum wir nicht vergessen dürfen. 40 Jahre nach
dem Aufstand im Warschauer Ghetto."Sveučilišna knjižnica u
Frankfurtu, 1983.
- 4.Dufour, u poglavlju "Porijeklo i djetinstvo"str. 13 i slijedeće
- 5.Dufour u poglavlju "Godine studija" str. 32 i slijed.
- 6.J.Hersch:"Die Ideologien und die Wirklichkeit".Njem. izdanje .
Izvorni naslov:Ideologies et realite. 2.njem. izdanje München 1973.
- 7.Dufour, str.35
- 8.Dufour 163 i slijed. ; passim
- 9.Dufour str. 43
- 10.Dufour ,str.44 i slijed.
- 11.Dufour, str. 46
- 12.Dufour str. 48 i passim
- 13.Dufour, str. 76 i slijed.
- 14.Dufour,str. 39 i slijed.
- 15.Dufour, str. 32 i slijed.
- 16.Karl JASPERS. Izdanje:P.A. SCHILPP. Stuttgart 1957,str.584-603:
jeanne hersch:"Untrennbarkeit von Vernunft und Existenz". str. 93-103
"Karl Jaspers-Symposion".Oldenburg, 1983, str. 95.97.
- 17.Karl-Jaspers-Symposion, ibidem.- i Dufour, str.52
- 17a.Dufour str. 80-poglavlje:"Pedagoški rad"
- 18.Dufour,str. 39 i slijed. ,passim
- 19.Dufour,str.101 i slij.
- 20.Dufour, str.39 i slijed.
- 21.Dufour,str.206 i slijedeće
- 22.Dufour,str.217 i slij.
- 23.Dufour, str. 220

ZUSAMMENFASSUNG IN DEUTSCHER SPRACH

SAZETAK NA NJEMACKOM JEZIKU

Das philosophische Denken der Genfer Ordinaria für systematische Philosophie steht in der Tradition des transzendentalen Denkens Immanuel Kants, wie er von Karl Jaspers vermittelt und interpretiert wurde.

Jeanne Hersch, die Tochter polnischer Juden, ihrem Selbstverständnis nach vor allem Schweizerin und Sozialistin, hat ihr Judentum niemals als unabänderliche "Mitgift" verstanden, sondern es als Postulat aufgefasst. Was Judentum für sie bedeutet, ist untrennbar mit ihrer Philosophie verbunden- die klassische Formulierung hierfür hat ihr ein Christ, Jesuit und christlicher Existenzphilosoph, Gaston Fessard, geboten: "der Jude" als Garant und Hüter der Transzendenz, der durch seine provokative Fremdheit und sein Anderssein den Menschen daran mahnt, dass Menschsein sich nicht auf Immanenz reduzieren lässt, sondern in "grenzenloser Offenheit" auf Transzendenz angelegt ist. Die Tatsache, dass der Mensch nicht dem gültigen System von Ursache - Wirkung unterliegt, legt ihm Transzendenz sowohl als unabänderliche "Grundbefindlichkeit" wie auch als Verpflichtung zur Verwirklichung und damit zu wahrer Menschwerdung auf. Insofern sich dies in der Geschichte vollzieht, ist Menschwerdung untrennbar verbunden mit Kreativität, Leistung, Gemeinschaft: Denken in solchen Kategorien muss irritieren;; tatsächlich wird Jeanne Hersch in die Kategorie der von den westlichen (besonders französischen) Intellektuellen, die mit dem Kommunismus östlicher Prägung kokettier(t)en, zu den Rechtsdenkern gezählt. Ihre Beeinflussung durch christliche Existenzphilosophie trug ihr den Vorwurf der Indifferenz gegenüber dem Judentum ein. Sie selbst verteidigt sich nur durch das, was sie in Vorträgen, Seminaren, auf ihrem Katheder immer wieder zum "Menschsein" und zur "Condition humaine" mahnend und warnend sagt. Ihr Medium ist das Wort, ihre Verantwortung davor, besonders vor der Inflation von Begriffen wie "Gott" macht sie auch darin zur Hüterin ihrer Tradition, obwohl sie emotional eine seltsam anmutende Distanz dazu an den Tag legt. Aber vielleicht gehört auch dies zur Verantwortung vor dem Wort.